

مروری بر پیش‌ران‌ها و پسران‌های فساد در سازمان‌ها با استفاده از روش فراترکیب

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۵/۲۰

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۲/۱۸

- حمیدرضا یاراحمدی*
علی اصغر پورعزت*
داود کیا کجوری*
یوسف تقی پوریانی گیلانی*

چکیده

در این پژوهش نویسندگان تلاش کرده‌اند با استفاده از روش فراترکیب، با مطالعه ۵۰ مقاله آی‌اس‌آی از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ میلادی و ۵۰ مقاله علمی-پژوهشی داخلی از سال ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ خورشیدی، ابتدا عوامل بروز فساد (پیش‌ران‌ها) و مهار فساد (پسران‌ها) را استخراج کنند. سپس، پیش‌ران‌ها و پسران‌های فساد را بر اساس تکرار بیشترین فراوانی دسته‌بندی کرده‌اند. در پایان، مدل فساد و پیش‌ران‌ها و پسران‌های آن را با استفاده از روش فراترکیب طراحی و ارائه کرده‌اند.

واژگان کلیدی: فساد، پیش‌ران، پسران، روش فراترکیب، مدل.

-
- * دانشجوی دکتری گروه مدیریت دولتی، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران
* عضو هیئت علمی گروه مدیریت دولتی دانشگاه تهران (نویسنده مسئول)
* عضو هیئت علمی گروه مدیریت دولتی، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران
* عضو هیئت علمی گروه حسابداری، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران

مقدمه

فساد، پدیده‌ای جهانی است و به منزله یکی از مسائل مهم، اصلی و پیچیده در جوامع انسانی شناخته می‌شود. قدمت بروز فساد را تا حدود ۱۲۰۰ سال قبل از میلاد، یعنی زمان همورابی داشته‌اند (رفیع، ۱۳۸۸) و حتی به اولین سازمان‌های جامعه انسانی در آتن باستان نسبت داده‌اند. این روند ادامه داشته است؛ برای نمونه، در اواخر قرن پنجم میلادی و محاکمه فیدياس به دلیل سوءاستفاده‌های مالی صورت گرفته در روند ساخت بناهای تاریخی آکروپولیس، مظهري از فساد بررسی شده است. با گذشت زمان، همچنان ۹۹٪ یونانیان معتقدند که فساد در کشورشان شایع است و رشوه خواری و رانت جویی برای رسیدن به اهداف و منافع شخصی، اصلی‌ترین شاخص فساد در این کشور است (Kominis, 2018). این امر محدود به یونان نیست و می‌توان گفت که امروزه گستره فساد از نظر جغرافیایی، از شمال تا جنوب و از شرق تا غرب جهان را در بر گرفته است. در ادبیات سیاسی کشورمان، چند پیام از رهبران کشور وجود دارد که مبارزه با فساد اداری را از اهداف اصلی نظام دانسته و بر آن تأکید کرده‌اند (رفیعی ۱۳۹۰: ۲).

هرچند جامعه ایران، جامعه‌ای توأم با گرایش‌های مذهبی و ملی است که همه جریان‌های مدعی در آن، فساد را پدیده‌ای زشت دانسته و همواره بر مبارزه با آن تأکید کرده‌اند، اما در عمل شاهد شیوع فساد هستیم؛ که مسیر بسیاری از پیشرفت‌های اقتصادی، اجتماعی و ملی را بسته و هزینه‌های هنگفتی را بر دوش کشور و مردم گذاشته است. رتبه شاخص ادراک فساد اداری در ایران در سال ۲۰۱۹ از بین ۱۸۰ کشور، ۱۴۶ بوده و نمره ایران ۲۶ از ۱۰۰ شده است (Transparency international Index, 2020). بررسی روند توسعه در سال‌های گذشته نیز نشان می‌دهد که متأسفانه وضعیت فساد در ایران بدتر شده است.

فساد از جنبه‌های گوناگون پیامدهای منفی برای اقتصاد، سیاست و مدیریت ایران داشته است. فساد، مسیر رشد اقتصادی را با موانع بسیار مواجه کرده و بر توسعه اقتصادی اثر منفی می‌گذارد (Blackburn & Pokiso, 2010). فساد در جوامع دموکراتیک، تجلی تقلب علیه حاکمیت قانونی و نمونه‌ای از خیانت به اراده مردم است. هر فردی که قدرت دارد، تمایل به سوءاستفاده از آن را دارد (Quenka, 2010). فساد، نشان‌دهنده شکل مخفی سوءاستفاده از اعتماد

عمومی است که دارندگان قدرت سیاسی یا اداری، از طریق قدرت یا دسترسی و اعمال نفوذی که دارند، از آن در راستای منافع شخصی خود سود می‌برند (Dorinika, 2005). فساد، جنایتی علیه بشریت است؛ جوامع را نابود کرده و همه سطوح دولت را آلوده می‌کند؛ توسعه کشورها را کاهش داده و فقر را افزایش می‌دهد (Sabrina Uber In, 2018). فساد، عملکرد خدمات عمومی را تضعیف می‌کند و نارضایتی عمومی را کاهش می‌دهد. فساد اداری شده، اعتماد عمومی به دولت را به منزله ارائه دهنده خدمت به عامه مردم از بین می‌برد و شهروندان را ناامید می‌کند. در نتیجه بدبینی به دولت را افزایش می‌دهد (Park & Blenkinsopp, 2011)؛ به نحوی که بدون بهره‌مندی از نظام اداری سالم، دستیابی به توسعه ناممکن می‌شود (میرمحمدی و حسنیپور، ۱۳۹۰).

بخش خصوصی نیز در برخی کشورها از عوامل اصلی فسادند. با رشوه‌دادن به کارمندان دولتی، درصد تصاحب قراردادهای عمومی و یا اقداماتی برمی‌آیند که به نفع مالکان یا مدیران شرکت‌های خصوصی است (Sikka & Lehman, 2015). فساد در جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی نیز تبعات منفی دارد و فساد مالی، تاثیری منفی بر توانایی جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد (Wei, 2000). فساد در روندها و شیوه‌های مدیریتی، اثری سوء داشته؛ موجب به حاشیه‌راندن تدابیر مدیریتی شده؛ و بهره‌وری کل را کاهش می‌دهد (Athanasouli, 2015). تحلیل رابطه بین فساد و بهره‌وری نشان می‌دهد که افزایش فساد از یک نقطه در مقیاس صفر (بسیار پاک) تا ۱۰ (بسیار فاسد) می‌تواند بهره‌وری کلی را تا ۲٪ کاهش دهد (Lambsdorff, 2003). یکی از ویژگی‌های سیستم تأمین منابع انسانی، در راستای ارتقای سلامت اداری، اعمال کنترل‌های داخلی است. معمولاً تمرکز تصمیم‌گیری، چه در فرایند تأمین نیرو و چه در محتوای شغلی کارکنان و مدیران، زمینه‌ساز بروز فساد می‌شود (پورعزت و همکاران ۱۳۹۸).

انجمن اقتصادی جهان، هزینه فساد را ۲/۶ تریلیون دلار دانسته که بیش از ۵ درصد ارزش تولید ناخالص داخلی^۱ جهانی است و هزینه انجام کسب‌وکار را تا ۱۰٪ افزایش می‌دهد (Thomson, 2017). این شواهد بیان‌گر اهمیت و همچنین تبعات و هزینه‌های فساد برای

جوامع و دولت‌های گوناگون در گستره جهان است. ادعا می‌شود که برنامه‌های حکومتی مدرن، همچون رویکرد در مدیریت دولتی جدیدی، در مسیر ایجاد سازمان‌های منعطف و پاسخگو موجب مهار فساد می‌شوند (Power, 1997). پژوهش‌ها نیز نشان می‌دهند که تلاش‌های گسترده کنونی در زمینه مبارزه با فساد، دارای کارکردهای مثبتی بوده و به مهار فساد کمک کرده‌اند (Zhou and Yano, 2017). بنابراین، هرچند وضعیت مبهم و اسفبار است، ولی باید امیدوار بود و تلاش کرد. در گوگل، در برابر واژه فساد در پژوهش‌های زبان فارسی، بیش از ۴۲,۸۰۰,۰۰۰ یافته یا سند و برای واژه Corruption در زبان انگلیسی بیش از ۱۹۸,۰۰۰,۰۰۰ یافته یا سند به دست می‌آید. این میزان سند یا یافته، بیانگر محتوای تولیدشده و پژوهش‌های متعددی است که درباره موضوع فساد و متغیرهای آن در سطوح فردی، سازمانی، ملی، منطقه‌ای و یا بین‌المللی در مراجع علمی انجام شده‌اند. در این پژوهش‌ها معمولاً عوامل بروز فساد (پیش‌ران‌های فساد) و عوامل مهار فساد (پس‌ران‌های فساد) با فرض متغیرها و شرایط گوناگون بررسی شده‌اند.

با مطالعه و مذاقه در پژوهش‌های انجام شده، می‌توان به تکرار برخی پس‌ران‌ها و پیش‌ران‌های فساد پی برد که تکرار آنها، بیانگر اهمیت و ضرورت توجه به این مولفه‌ها در موضوع مهار فساد است. در این پژوهش تلاش شده تا با استفاده از روش فراترکیب، با مطالعه ۵۰ مقاله آی‌اس‌آی^۱ از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ میلادی و ۵۰ مقاله علمی-پژوهشی داخلی از سال ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ خورشیدی، ابتدا عوامل بروز فساد (پیش‌ران‌ها) و مهار فساد (پس‌ران‌ها) استخراج شده‌اند. سپس، پیش‌ران‌ها و پس‌ران‌های فساد بر اساس تکرار بیشترین فراوانی دسته‌بندی شده‌اند. البته که این دسته‌بندی، مبین این اثرگذاری عوامل با فراوانی بیشتر نسبت به عوامل با فراوانی کمتر نیست. در پایان، مدل فساد و پیش‌ران‌ها و پس‌ران‌ها با استفاده از روش فراترکیب طراحی و ارائه شده‌اند. بر این اساس، پیش‌ران‌های فردی، فرهنگی-اجتماعی، ساختاری، مدیریتی، نظارتی، دولتی، قانونی و سیاسی به ترتیب بیشترین فراوانی را در عوامل بروز فساد دارند. همچنین، پس‌ران‌های مدیریتی، ارزشی، نظارتی، دولتی، سیاسی، قانونی و ساختاری بیشترین فراوانی را در مهار و مقابله با فساد در سازمان‌ها

داشته‌اند. بر این اساس، پیش‌ران‌ها و پس‌ران‌های فساد دسته‌بندی و در قالب مدل فساد برای پژوهش‌های آتی در سازمان‌های دولتی و بخش خصوصی ارائه شده‌اند.

الف. روش فراترکیب

این پژوهش، کیفی است و از روش‌های فراترکیب که یکی از روش‌های جدید برای بررسی و تحلیل در پژوهش‌های کیفی است، برای گسترش و خلق نظریه‌ها استفاده شده است. پژوهش‌گران برای ترکیب مطالعات کیفی می‌توانند با رویکردی تفسیری از عناوین فراترکیب، فراتحلیل کیفی، فراترکیب کیفی و فراترکیب تفسیری استفاده کنند؛ هرچند معمولاً از اصطلاح فراترکیب کیفی استفاده می‌کنند (Timulak, 2009). پایه و اساس روش فراترکیب، استفاده از نتایج سایر پژوهش‌ها به منزله داده و تحلیل آنها برای رسیدن به جمع‌بندی جدید است. بنابراین، فراترکیب نوعی مطالعه کیفی است که یافته‌های سایر پژوهش‌های کیفی در زمینه یک موضوع خاص را به منزله داده به کار می‌گیرد. در فراترکیب، محقق بر اساس پرسش پژوهی مورد علاقه خود، نمونه‌های پژوهش‌های کیفی را وارد مطالعه می‌کند (Sandelowski, 2008). مراحل استفاده از روش فراترکیب عبارتند از طراحی روشن مسئله و پرسش پژوهی، جستجوی جامع ادبیات موضوع، ارزیابی دقیق پژوهش‌ها برای امکان‌سنجی ورود به روش فراترکیب، بررسی نتایج پژوهش‌های کیفی، ارائه یافته‌های سنتز بین مطالعه‌ای و نهایتاً، بازتاب‌دادن نتایج در فرایند روش است (عابدی جعفری و امیری، ۱۳۹۸). در این پژوهش، برای بررسی موضوع فساد و پیش‌ران‌ها و پس‌ران‌های آن، گام‌های زیر با استفاده از روش فراترکیب طی شده‌اند:

۱. انتخاب منابع و مراجع علمی: پژوهش‌گران برای جمع‌آوری داده‌های خود، با توجه به اعتبار و میزان رجوع پژوهش‌گران، به دو مرجع علمی ScienceDirect برای مقالات انگلیسی ISI و همچنین سایت جهاد دانشگاهی (www.sid.ir) برای مقالات علمی-پژوهشی فارسی مراجعه کردند؛ ضمن اینکه دو واژه رهنمای Corruption و فساد را برای جستجو در منابع علمی در نظر گرفتند.

۲. با هدف متمرکز شدن بر پژوهش‌های جدیدتر، با توجه به تعدد و تنوع یافته‌ها، بازه زمانی بین ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ میلادی برای مقالات ISI و بین ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ خورشیدی برای پژوهش‌های داخلی در نظر گرفته شد.
۳. مجموعاً تعداد ۲۵۰۴۲ یافته با دانش‌واژه Corruption در سایت sciencedirect و ۱۷۰ یافته با دانش‌واژه فساد از سایت www.sid.ir به دست آمد. با توجه به نامربوط بودن برخی یافته‌های به دست آمده، تعداد ۵۰ مقاله ISI و ۵۰ مقاله داخلی، از مجموعه منابع علمی یادشده برای تحلیل و بررسی بیشتر انتخاب شد و سپس کلیه مقالات به‌طور دقیق مطالعه و بررسی شدند.
۴. عوامل بروز فساد، در قالب پیش‌ران‌های فساد و عواملی که موجب مهار فساد می‌شوند، در قالب پس‌ران‌های فساد شناسایی شدند و در جداول جداگانه قرار گرفتند. در این مرحله، با استفاده از روش کدگذاری باز، برای آنها کدهای باز تعیین شد.
۵. با استمرار مطالعه مقالات، مشاهده شد که برخی از پیش‌ران‌ها و پس‌ران‌ها، مشابه بوده و تکرار می‌شوند. بر همین اساس، فراوانی آنها تعدیل شد.
۶. در گام بعدی، پیش‌ران‌ها و پس‌ران‌ها، براساس بیشترین فراوانی، دسته‌بندی شدند.
۷. پس از استخراج پیش‌ران‌ها و پس‌ران‌ها، مشاهده شد که می‌توان آنها را در دسته‌های محدودی، با کدگذاری محوری، دسته‌بندی کرد.
۸. در گام نهایی با استفاده از داده‌های به دست آمده (اولویت‌بندی و فراوانی داده‌ها) و بهره‌گیری از نرم افزار MAXQDA به طراحی مدل فساد، پیش‌ران‌ها و پس‌ران‌ها پرداخته شد.

ج. تحلیل داده‌ها و یافته‌ها

با مطالعه، استخراج و تعیین علل و عوامل اصلی بروز فساد در مقالات مورد بررسی، مشخص شد که برخی پیش‌ران‌های فساد، تکرارپذیر بوده و دارای شباهت‌هایی با یکدیگر هستند. بنابراین، با کدگذاری باز در مرحله تعیین پیش‌ران‌های فساد، علل اصلی بروز فساد در سازمان‌ها تعیین و بر اساس تعداد فراوانی، دسته‌بندی شدند. نکته مهم این است که اولویت‌بندی پیش‌ران‌های فساد براساس تکرار فراوانی به منزله اهمیت عوامل با فراوانی بیشتر نیست؛ چون هر پیش‌ران در شرایط متغیر دارای وزن و اهمیت است؛ که لازم است در تحقیق کمی، اثرگذاری و اولویت‌بندی پیش‌ران‌های فساد مشخص شوند.

جدول ۱. پیش‌ران‌های فساد

ردیف	پیش‌ران فساد	فراوانی
۱	ضعف سیستم نظارت و کنترل	۲۷
۲	بورکراسی، ساختار اداری و فراگردهای فسادزا	۲۰
۳	عدم مشارکت، حمایت و نظارت عمومی	۱۸
۴	ارتباطات فسادزا	۱۸
۵	عدم رضایت شغلی و وضعیت نامطلوب اقتصادی و معیشتی کارکنان	۱۸
۶	کیفیت پایین قوانین و مقررات	۱۷
۷	ضعف سیستم مدیریت منابع انسانی	۱۶
۸	عدم شفافیت	۱۶
۹	ضعف اخلاق و اعتقادات مذهبی کارکنان	۱۵
۱۰	عدم حاکمیت قانون	۱۵
۱۱	رانت‌جویی	۱۴
۱۲	قدرت بوروکراتیک زیاد و دسترسی ویژه به منابع اقتصادی	۱۳
۱۳	بی‌اعتمادی به دولت و باور به ناکارآمدی آن	۱۳
۱۴	عدم شایسته‌سالاری	۱۳
۱۵	قدرت‌طلبی، شهرت‌طلبی و طمع	۱۳
۱۶	عدم توسعه دموکراسی	۱۱
۱۷	فساد سیاسی و عدم ثبات سیاسی	۱۰
۱۸	عدم حساب‌پس‌دهی و طفره‌رفتن از پاسخگویی	۱۰
۱۹	جو سازمانی فسادزا	۱۰
۲۰	ضعف فراگردها و شیوه‌های انجام کار	۱۰
۲۱	ضعف آموزش	۹
۲۲	عدم تعیین و اعمال مجازات‌های بازدارنده	۹
۲۳	ضعف فناوری‌های نو	۹
۲۴	اقتصاد رانتی	۹
۲۵	تأثیر مستقیم قبح رشوه‌خواری	۸
۲۶	تأثیر مستقیم فرهنگ تباری	۸
۲۷	زیاده‌خواهی و رجحان منافع فردی به منافع سازمانی	۸
۲۸	نبود جدیت لازم در نهادهای نظارتی	۷
۲۹	ماهیت اقتصاد دولتی و تسلط بخش دولتی بر اغلب فعالیت‌های اقتصادی	۷
۳۰	نبود نظارت بر بودجه، خریدهای دولتی و مدیریت وجوه عمومی	۶
۳۱	بی‌عدالتی	۶
۳۲	نبود وجدان کاری و تعهد سازمانی	۶
۳۳	ساختار اقتصادی غیرمولد	۵
۳۴	عدم اعتماد عمومی و سرمایه منفی اجتماعی منفی و سیطره هنجارهای منفی حاکم	۵
۳۵	عدم عزم جدی مسئولان سیاسی کشور برای مقابله با فساد	۵
۳۶	نبود رسانه و مطبوعات آزاد و مستقل	۵
۳۷	عدم توجه به روش‌های پیشگیرانه	۴

ردیف	پیش‌ران فساد	فراوانی
۳۸	عدم آگاهی عمومی مردم و مراجعین در خصوص حقوق خود	۴
۳۹	عدم مسئولیت‌پذیری	۴
۴۰	ضعف شخصیتی	۴
۴۱	هم‌رنگ جماعت شدن	۴
۴۲	تورم	۴
۴۳	نبود سیستم ارزشیابی عملکرد	۴
۴۴	خویشاوندسالاری	۳
۴۵	عدم نظارت بر هزینه‌های دولت	۳
۴۶	شیوه خصوصی‌سازی اموال دولتی	۳
۴۷	سطح تحصیلات کارگزاران و کارکنان	۳
۴۸	نفوذ تدریجی فسادمیان افراد	۳
۴۹	بی‌اعتمادی کارمندان به سلامت سیستم و کارایی واحد نظارتی	۳
۵۰	فقدان اشخاص متخصص در امر مبارزه با فساد	۳
۵۱	عدم حمایت از شاهدان، گزارشگران و مخبرین فساد (عدم حمایت از سوت زنان)	۳
۵۲	عدم جهت‌گیری‌های سیاسی به سمت آزادسازی تجارت	۳
۵۳	عدم وجود راهبرد متمرکز و استقلال سازمان مبارزه با مفساد اقتصادی	۳
۵۴	ناهنجاری‌های گوناگون فرهنگی و اجتماعی	۳
۵۵	گسترده‌بودن حجم وظایف کارکنان	۲
۵۶	عدم همکاری بین نهادهای دولتی	۲
۵۷	عدم امنیت شغلی کارکنان و مدیران	۲
۵۸	عدم تناسب شغل با شخصیت کارکنان	۲
۵۹	شعارزدگی در مقابله با فساد	۲
۶۰	عدم استقلال مدیران سازمان‌ها	۲
۶۱	ضعف رشد و توسعه اقتصادی	۲
۶۲	ضعف تربیت خانوادگی	۱
۶۳	جنسیت افراد متمایل به فساد (معمولاً زن‌ها کمتر متمایل به فساد اداری می‌شوند)	۱
۶۴	وضعیت تأهل	۱
۶۵	عدم توجه به آیین‌های حاکم بر رفتار مقامات دولتی	۱
۶۶	سوق‌دادن فرهنگ جامعه به فردگرایی به جای جمع‌گرایی	۱
۶۷	فرهنگ مصرف‌گرایی	۱
۶۸	وجود نهادهای مستثنی از حسابرسی در سیستم‌های دولتی	۱
۶۹	نبود شاخص‌های ملی سنجش فساد	۱
۷۰	بیکاری	۱
۷۱	نقش قوانین کشور میزبان در فعالیت اقتصادی کشور میهمان	۱
۷۲	گسترش فساد بومی	۱
-	مجموع	۴۹۳

براساس مشاهده‌ها و بررسی پیش‌ران‌های فساد و همچنین، ملاحظه زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، قانونی، فرهنگی و... در بروز فساد و با در نظر گرفتن شباهت‌های محتوایی پیش‌ران‌ها با یکدیگر، با استفاده از روش کدگذاری محوری، تلاش شد تا پیش‌ران‌های مذکور در دسته‌های زیر دسته‌بندی شوند.

جدول ۲. کدگذاری باز پیش‌ران‌های فساد

پیش‌ران‌های سیاسی	عدم توسعه دموکراسی، فساد سیاسی و عدم ثبات سیاسی، عدم عزم جدی مسئولان سیاسی کشور برای مقابله با فساد، عدم جهت‌گیری‌های سیاسی به سمت آزادسازی تجارت، نبود شاخص‌های ملی سنجش فساد، نبود رسانه و مطبوعات آزاد و مستقل، بی‌اعتمادی به دولت و باور به ناکارآمدی آن، اقتصاد رانتی، ماهیت اقتصاد دولتی و تسلط بخش دولتی بر اغلب فعالیت‌های اقتصادی، ساختار اقتصادی غیر مولد، تورم، شیوه خصوصی‌سازی اموال دولتی، عدم رشد و توسعه اقتصادی، وجود نهادهای مستثنی از حسابرسی در سیستم‌های دولتی
پیش‌ران‌های نظارتی	ضعف سیستم نظارت و کنترل، عدم حساب‌پس‌دهی و طفره‌رفتن از پاسخگویی، نبود جدیت لازم در نهادهای نظارتی، نبود نظارت بر بودجه، خریدهای دولتی و مدیریت وجوه عمومی، عدم نظارت بر هزینه‌های دولت، بی‌اعتمادی کارمندان به سلامت سیستم و کارایی واحد نظارتی، فقدان اشخاص متخصص در امر مبارزه با فساد، عدم توجه به آیین رفتار مقامات دولتی
پیش‌ران‌های مدیریتی	ضعف سیستم مدیریت منابع انسانی، عدم شایسته‌سالاری، جو سازمانی فسادزا، نبود سیستم ارزشیابی عملکرد، گسترده‌بودن حجم وظایف کارکنان، عدم تناسب شغل با شخصیت، عدم استقلال مدیران سازمان، ضعف آموزش
پیش‌ران‌های قانونی	کیفیت پایین قوانین و مقررات، عدم حاکمیت قانون، عدم حمایت از شاهدان، گزارشگران و مخبرین فساد، عدم وجود راهبرد متمرکز و استقلال سازمان مبارزه با مفساد اقتصادی، عدم امنیت شغلی کارکنان و مدیران، نقش قوانین کشور میزبان در فعالیت اقتصادی کشور میهمان، عدم تعیین و اعمال مجازات‌های بازدارنده
پیش‌ران‌های ساختاری	بروکراسی، ساختار اداری و فرآیندهای فسادزا، عدم توجه به روش‌های پیشگیرانه، ارتباطات فسادزا، عدم شفافیت، قدرت بوروکراتیک زیاد و دسترسی ویژه به منابع اقتصادی، ضعف فراگردها و شیوه‌های انجام کار، نفوذ تدریجی فساد میان افراد، عدم همکاری بین نهادهای دولتی، ضعف فناوری‌های نو، عدم آگاهی عمومی مردم و مراجعین در خصوص حقوق خود
پیش‌ران‌های فرهنگی و اجتماعی	عدم مشارکت، حمایت و نظارت عمومی، بی‌عدالتی، عدم اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی منفی و سیطره‌هنجارهای منفی، عدم مسئولیت‌پذیری، ناهنجاری‌های گوناگون فرهنگی و اجتماعی، شعارزدگی در مقابله با فساد، ضعف تربیت خانوادگی، سوق‌دادن فرهنگ جامعه به فرد گرایی به جای جمع گرایی، فرهنگ مصرف گرایی، گسترش فساد بومی
پیش‌ران‌های فردی	ضعف اخلاق و اعتقادات مذهبی کارکنان - عدم رضایت شغلی و وضعیت نامطلوب اقتصادی و معیشتی کارکنان، رانت‌جویی، قدرت طلبی، شهرت‌طلبی و طمع، تاثیر مستقیم قبح رشوه خواری، تاثیر مستقیم فرهنگ تبانی، زیاده خواهی و رجحان منافع فردی به منافع سازمانی، نبود وجدان کاری و تعهد سازمانی، ضعف شخصیتی، هم‌رنگ جماعت شدن، خویشاوندسالاری، جنسیت افراد (معمولاً زن‌ها کمتر متمایل به فساد اداری می‌شوند)، وضعیت تأهل، بیکاری، سطح تحصیلات کارگزاران و کارکنان

جدول ۳. ترتیب پیشن‌های فساد براساس تعداد پیشن‌های زیرمجموعه

عنوان دسته بندی پیشن‌ها	فراوانی تعداد پیشن‌ها
پیشن‌های فردی	۱۵
پیشن‌های سیاسی	۱۴
پیشن‌های فرهنگی - اجتماعی	۱۰
پیشن‌های ساختاری	۱۰
پیشن‌های مدیریتی	۸
پیشن‌های نظارتی	۸
پیشن‌های قانونی	۷
مجموع	۷۲

در گام بعدی، با بررسی مقالات اشاره شده، عوامل اصلی مهار فساد در سازمان‌های اداری با عنوان پرس‌های فساد استخراج شد. همچون گام قبلی، مشخص شد که برخی از پرس‌ها دارای شباهت هستند؛ که در جدول زیر دسته‌بندی شده‌اند. دسته‌بندی و اولویت‌بندی پرس‌های فساد به منزله اثرگذاری مولفه‌های با فراوانی بیشتر نیست. بر همین اساس، مشخص شد که ۶۰ پرس‌ها با مجموع ۷۳۶ فراوانی، عوامل مهار و مقابله با فساد از نگاه محققین در سازمان‌های اداری هستند.

جدول ۴. پرس‌های فساد

ردیف	پرس‌ان فساد	فراوانی
۱	اصلاح و تقویت سازوکارهای نظارتی شفاف	۳۹
۲	اصلاح و ایجاد قوانین و رویه‌های قانونی، برای افزایش اعتماد عمومی	۳۵
۳	شفافیت	۳۳
۴	حاکمیت قانون و نظم	۳۳
۵	اصلاح ساختار و رویه‌های اجرایی برای مهار فساد	۳۱
۶	شایسته‌سالاری	۲۳
۷	فراهم‌کردن زمینه‌های نظارتی برای مشارکت جامعه در سیاست‌های مبارزه	۲۳
۸	رضایت شغلی و ایجاد اطمینان از تامین اقتصادی و آینده شغلی کارکنان	۲۳
۹	تعمیق ارزش‌های دینی، فردی و فرهنگ سازمانی	۲۳
۱۰	جدیدت نهادهای نظارتی در مقابله با فساد	۲۲

ردیف	پس‌ران فساد	فراوانی
۱۱	پاسخگویی و حساب‌پس‌دهی	۲۱
۱۲	مهار انگیزه‌ها و رفتارهای سوء، نظیر قدرت‌طلبی و شهرت‌طلبی	۲۱
۱۳	تقویت فرهنگ تعهد سازمانی و وجدان کاری	۲۰
۱۴	ثبات سیاسی، توسعه دموکراسی و تقویت جامعه مدنی	۲۰
۱۵	بورکراسی عقلانی و محدودسازی دسترسی و فعالیت‌های مدیران	۱۸
۱۶	اخلاق‌گرایی فراقانونی	۱۸
۱۷	عدالت اجتماعی	۱۷
۱۸	تعامل و صمیمیت سازمانی و ممانعت از سلطه‌جویی سازمانی	۱۶
۱۹	کارآمدی و مولدسازی ساختار اقتصادی دولت	۱۵
۲۰	کارآمدسازی مدیریت منابع انسانی در سازمان‌های دولتی	۱۵
۲۱	وضع مجازات‌های بازدارنده برای مقابله و مهار فساد	۱۴
۲۲	ایجاد وحدت بین اهداف و منافع فردی و سازمانی	۱۴
۲۳	کنترل دسترسی به منابع عظیم اقتصادی در سازمان‌های دولتی	۱۳
۲۴	همکاری بین‌نهادی و سیستمی با استفاده از ظرفیت همگان برای مهار و مقابله با فساد	۱۳
۲۵	شفاف‌سازی جریان اطلاعات اقتصادی	۱۳
۲۶	توزیع اقتصادی عادلانه	۱۲
۲۷	حکمرانی متعالی از طریق روش‌های پیشگیری از فساد	۱۲
۲۸	تقویت رسانه‌های مستقل در امر اطلاع‌رسانی درباره فساد	۱۲
۲۹	آموزش‌های سازمانی و فراسازمانی	۱۱
۳۰	استقلال نسبی بخش اقتصادی از نهادهای سیاسی سازمان‌های دولتی	۱۱
۳۱	عدم خاص‌گرایی و رانت‌جویی به منزله سرمایه اجتماعی منفی	۱۱
۳۲	ایجاد و تقویت حکومت الکترونیک و فناوری‌های نو	۱۱
۳۳	حرکت در مسیر توسعه همه‌جانبه و رشد اقتصادی	۱۰
۳۴	مسئولیت‌پذیری	۱۰
۳۵	تقویت کنترل‌های سازمانی از طریق حسابرسی و...	۱۰
۳۶	ضابطه‌مداری به جای رابطه‌مداری در ارتباطات	۹
۳۷	تقویت بخش خصوصی	۷
۳۸	عزم جدی و اراده سیاسی مسئولین برای مهار و مقابله با فساد	۷
۳۹	اطلاع‌رسانی به ارباب رجوع در خصوص حقوق خود	۷
۴۰	ایجاد مرزبندی دقیق بین بخش دولتی و خصوصی	۶

ردیف	پس‌ران فساد	فراوانی
۴۱	تربیت و به‌کارگیری اشخاص پاک دست و متخصص در امر مبارزه با فساد	۶
۴۲	ایجاد و به‌کار بستن سازوکارهای تشویقی برای رفتارهای مناسب و حمایت از سوت زنان	۶
۴۳	ایجاد نهاد مستقل مبارزه با فساد	۵
۴۴	نظارت بر بودجه، هزینه‌ها، درآمدها و خریدهای دولت	۵
۴۵	کاهش تورم و افزایش تولیدات ناخالص ملی	۴
۴۶	تسهیل روند خصوصی‌سازی	۴
۴۷	اعمال و نظارت بر آئین رفتار مقام‌های دولتی	۴
۴۸	تدوین استراتژی‌های مبارزه با فساد در کشور با رویکردهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی	۳
۴۹	ارزشیابی عملکرد مدیران	۳
۵۰	کاهش سطح فرهنگ فردگرایی	۳
۵۱	اعتماد به نخبگان سیاسی	۲
۵۲	اعتماد نخبگان به یکدیگر	۲
۵۳	تقویت همکاری‌های بین‌المللی در زمینه مقابله با فساد	۲
۵۴	آزادسازی تجارت	۲
۵۵	تناسب شغل با شاغل	۱
۵۶	کاهش فرهنگ مصرف‌گرایی	۱
۵۷	استقرار سیستم انتقادات و شکایات	۱
۵۸	حذف نهادهای مستثنی از نظارت	۱
۵۹	تعیین شاخص‌های سنجش میزان فساد	۱
۶۰	مشارکت زنان	۱
-	مجموع	۷۳۶

بر اساس مشاهده و بررسی پس‌ران‌های فساد و همچنین، زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، قانونی، فرهنگی و... در بروز فساد و همچنین شباهت‌های محتوایی این پس‌ران‌ها با یکدیگر، با استفاده از روش کدگذاری محوری، پس‌ران‌ها در دسته‌های زیر دسته‌بندی شدند.

جدول ۵. کدگذاری باز پس‌ران‌های فساد

<p>پس‌ران‌های سیاسی</p>	<p>ثبات سیاسی و توسعه دموکراسی و تقویت جامعه مدنی، عزم جدی و اراده سیاسی مسئولین برای مهار و مقابله با فساد، ایجاد نهاد مستقل مبارزه با فساد، اعتماد به نخبگان سیاسی، تقویت همکاری های بین‌المللی در زمینه مقابله با فساد، تعیین شاخص‌های سنجش میزان فساد، همکاری بین نهادی و سیستمی با استفاده از ظرفیت همگان برای مهار و مقابله با فساد- تقویت رسانه‌های مستقل در امر اطلاع رسانی در خصوص فساد، کارآمدی و مولد سازی ساختار اقتصادی دولت، توزیع اقتصادی عادلانه، استقلال نسبی بخش اقتصادی از نهادهای سیاسی سازمان های دولتی، حرکت در مسیر توسعه همه‌جانبه و رشد اقتصادی، تقویت بخش خصوصی، ایجاد مرزبندی دقیق بین بخش دولتی و خصوصی، کاهش تورم و افزایش تولیدات ناخالص ملی، تسهیل روند خصوصی سازی، آزادسازی تجارت، حذف نهادهای مستثنی از نظارت</p>
<p>پس‌ران‌های نظارتی</p>	<p>اصلاح و تقویت سازوکارهای نظارتی شفاف، جدیت نهادهای نظارتی در مقابله با فساد، پاسخگویی و حساب‌پس‌دهی، کنترل دسترسی به منابع عظیم اقتصادی در سازمانهای دولتی، حکمرانی متعالی از طریق روش‌های پیشگیری از فساد، تقویت کنترل‌های سازمانی از طریق حسابرسی و... تربیت و بکارگیری اشخاص پاک دست و متخصص در امر مبارزه با فساد، نظارت بر بودجه، هزینه‌ها، درآمدها و خریدهای دولت، اعمال و نظارت بر آئین رفتار مقام‌های دولتی، فراهم کردن زمینه‌های نظارتی برای مشارکت جامعه در سیاست‌های مبارزه با فساد</p>
<p>پس‌ران‌های مدیریتی</p>	<p>شایسته‌سالاری، رضایت شغلی و ایجاد اطمینان از تامین اقتصادی و آینده شغلی کارکنان، مهار انگیزه‌ها و رفتارهای سوء از قبیل قدرت طلبی و شهرت طلبی، تعامل و صمیمیت سازمانی و ممانعت از سلطه‌جویی سازمانی، کارآمدسازی مدیریت منابع انسانی در سازمان‌های دولتی، ایجاد وحدت بین اهداف و منافع فردی و سازمانی، ارزیابی عملکرد مدیران، تناسب شغل با شاغل، استقرار سیستم انتقادات و شکایات- آموزش‌های سازمانی و فراسازمانی- اطلاع‌رسانی به ارباب رجوع در خصوص حقوق خود</p>
<p>پس‌ران‌های قانونی</p>	<p>اصلاح و ایجاد قوانین و رویه‌های قانونی برای افزایش اعتماد عمومی، حاکمیت قانون و نظم، وضع مجازات‌های بازدارنده برای مقابله و مهار فساد، شفاف‌سازی جریان اطلاعات اقتصادی، ایجاد و بکار بستن سازوکارهای تشویقی برای رفتارهای مناسب و حمایت از سوت زنان، تدوین استراتژی‌های مبارزه با فساد در کشور با رویکردهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی</p>
<p>پس‌ران‌های ساختاری</p>	<p>شفافیت، اصلاح ساختار و رویه‌های اجرایی برای مهار فساد، بروکراسی عقلاتی و محدودسازی دسترسی و فعالیت‌های مدیران، ایجاد و تقویت حکومت الکترونیک و فناوری‌های نو، ضابطه‌مداری به جای رابطه‌مداری در ارتباطات</p>
<p>پس‌ران‌های ارزشی</p>	<p>تعمیق ارزش‌های دینی، فردی و فرهنگ سازمانی، تقویت فرهنگ تعهد سازمانی و وجدان کاری، اخلاق‌گرایی فراقانونی، عدالت اجتماعی، عدم خاص‌گرایی و رانت‌جویی به عنوان سرمایه منفی اجتماعی، مسئولیت‌پذیری، کاهش سطح فرهنگ فردگرایی، اعتماد نخبگان به یکدیگر، کاهش فرهنگ مصرف‌گرایی، مشارکت زنان</p>

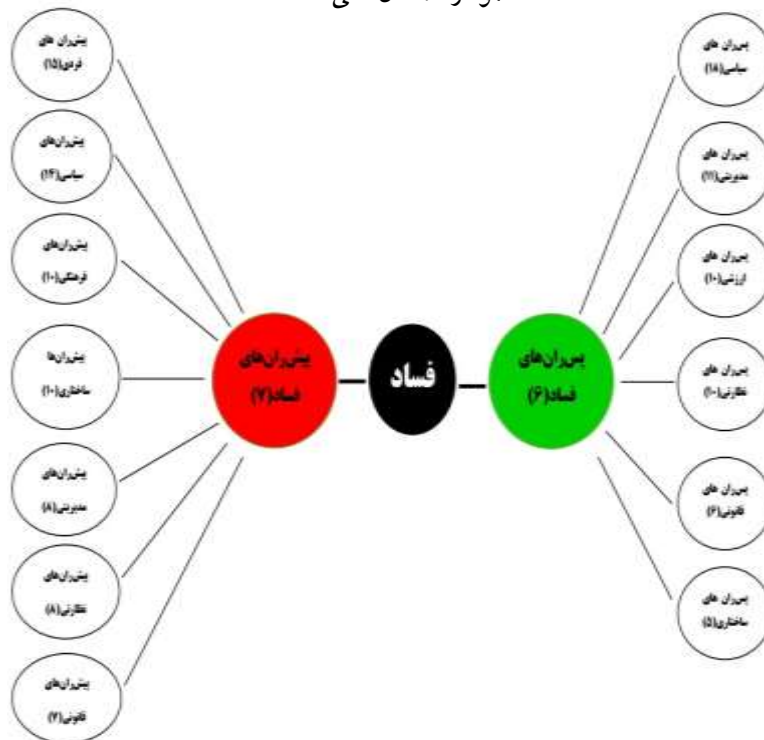
ترتیب اثرگذاری پسران‌های فساد بر اساس تعداد پسران‌های زیر مجموعه در جدول شماره ۶ آمده شده است.

جدول ۶. ترتیب اثرگذاری پسران‌های فساد

عنوان دسته بندی پسران	فراوانی تعداد پسران‌ها
پسران‌های سیاسی	۱۸
پسران‌های مدیریتی	۱۱
پسران‌های ارزشی	۱۰
پسران‌های نظارتی	۱۰
پسران‌های قانونی	۶
پسران‌های ساختاری	۵
مجموع	۶۰

مدل کلی فساد، پسران‌ها و پسران‌ها با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA نیز در قالب نمودار ۱ ترسیم شده است.

نمودار ۱. مدل کلی فساد

نتیجه‌گیری

در این پژوهش تلاش شده تا با استفاده از روش فراترکیب، با مرور و مطالعه سامان‌مند ۵۰ مقاله ISI از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ میلادی و ۵۰ مقاله علمی-پژوهشی فارسی از سال ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ خورشیدی، ابتدا عوامل بروز فساد (پیش‌ران‌ها) و مهار فساد (پسران‌ها) شناسایی شوند. سپس، با مشاهده تکرارپذیری پیش‌ران‌ها و پسران‌های فساد، بر اساس بیشترین فراوانی، به دسته‌بندی آنها پرداخته شد. در نهایت، مدل فساد و پیش‌ران‌ها و پسران‌های آن، با استفاده از روش فراترکیب طراحی و ارائه شد. بر این اساس، پیش‌ران‌های فردی، سیاسی، فرهنگی-اجتماعی، ساختاری، مدیریتی، نظارتی و قانونی به ترتیب بیشترین تکرارپذیری را در عوامل بروز فساد دارند. همچنین، عواملی نیز در قالب پسران‌های سیاسی، مدیریتی، ارزشی، نظارتی، قانونی و ساختاری شناسایی شدند که به ترتیب دارای بیشترین تکرارپذیری را در مهار و مقابله با فساد دارند. بر این اساس، می‌توان پیش‌ران‌ها و پسران‌های فساد را با مفاهیم زیر تعریف کرد:

- پیش‌ران‌های فردی؛ که بر نقش افراد و زمینه‌های مرتبط با آن در بروز فساد تاکید دارند.
  - پیش‌ران‌های سیاسی؛ که به دلیل تمایلات سیاسی و با هدف سوءاستفاده از قدرت در زمینه‌های سیاسی، موجب بروز فساد می‌شوند.
  - پیش‌ران‌های فرهنگی-اجتماعی؛ که نقش فرهنگ و اجتماع در بروز فساد را مدنظر قرار می‌دهند.
  - پیش‌ران‌های ساختاری؛ که در اثر نارسایی‌های ساختاری و عوامل مرتبط با آن، به بروز فساد منجر می‌شود.
  - پیش‌ران‌های مدیریتی؛ که به سبب ضعف مدیریت و عوامل مدیریتی موجب بروز فساد می‌شوند.
  - پیش‌ران‌های نظارتی؛ که به دلیل ضعف دستگاه‌های نظارتی و قوه قضائیه، موجب بروز فساد در سازمان‌های اداری می‌شوند.
  - پیش‌ران‌های قانونی؛ که به دلیل ضعف حاکمیت قانون و نبود قوانین جامع در سطوح گوناگون حکمرانی موجب بروز فساد می‌شوند.
- در همین راستا، می‌توان به پسران‌های محوری و بازدارنده در موضوع فساد در سازمان‌های اداری به شرح زیر اشاره کرد:

- پسران‌های سیاسی؛ که با استفاده از ظرفیت محوری سیاست و مهار قدرت در زمینه‌های سیاسی، به مهار فساد کمک می‌کنند.
  - پسران‌های مدیریتی؛ که با تاکید بر نقش مدیریت و عوامل مدیریتی، مهار فساد را تسهیل می‌کنند.
  - پسران‌های ارزشی؛ که با تکیه بر ارزش‌ها و ارزش‌مداری کارکنان در سازمان، فساد را به حاشیه می‌رانند و از ظرفیت فرهنگ برای مهار فساد بهره می‌جویند.
  - پسران‌های نظارتی؛ که ظرفیت نظارت سازمانی را به کار گرفته، به تقویت دستگاه‌های نظارتی و قوه قضائیه برای مهار فساد در سازمان‌های اداری کمک می‌کنند.
  - پسران‌های قانونی؛ که با استفاده از حاکمیت قانون و قوانین جامع در سطوح گوناگون، ظرفیت مهار فساد را افزایش می‌دهند.
  - پسران‌های ساختاری؛ که با تقویت ساختارهای گوناگون و عوامل مرتبط با آنها، زمینه مهار فساد را فراهم می‌آورند.
- این دسته‌بندی، جهان‌شمول نبوده، حاصل تأمل بر اندیشه پژوهش‌گران حاضر و فعال در سطح کشور و جهان است. این پژوهش را باید صرفاً مقدماتی تلقی کرد که با معطوف کردن توجه پژوهش‌گران دیگر به ظرفیت‌های مبارزه با فساد و مهار آن در سازمان‌ها، زمینه مساعدی را برای هدایت آن پژوهش‌گران فراهم می‌کند. ضمن اینکه خط‌مشی‌گذاران را آگاه می‌کند که می‌توانند از ظرفیت‌های متنوعی به مثابه عوامل بازدارنده در برابر فساد سود جویند.

منابع و مآخذ

- ابراهیمی، شهرام و صفائی آتشگاه، حامد (۱۳۹۴). رویکرد قانون‌گذار به پیشگیری از جرم در قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد. *پژوهشنامه حقوق کیفری*، ۶(۲).
- اسمی‌خانی، فاطمه و حقیقی‌راد، فرزاد (۱۳۹۵). توسعه مدل پویا برای تحلیل فساد اداری در ایران. *فصلنامه مجلس و راهبرد*، ۲۳(۸۸).
- الوانی، سیدمهدی؛ قربانی‌زاده، وجه‌الله و اسلام‌پناه، مهدی (۱۳۹۶). اولویت‌بندی معیارهای تاثیرگذار بر بازدارندگی فساد اداری با اتکا به رهنمودهای اسلامی. *فصلنامه مدیریت دولتی*، ۹(۲).
- الوانی، سید مهدی، زرنندی، سعید و عرب سرخی، ابوذر (۱۳۸۹). مؤلفه‌های تدوین استراتژی ملی مبارزه با فساد جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه مدیریت دولتی*، ۲(۴).
- الوانی، سید مهدی و اسلام‌پناه، مهدی (۱۳۹۶). طراحی مدل بازدارنده فساد اداری با اتکاء به آموزه‌های اسلامی. *مدیریت منابع در نیروی انتظامی*، ۵(۳).
- ایمانی، حسین، قلی‌پور، آرین، آذر، عادل و پورعزت، علی‌اصغر (۱۳۹۸). شناسایی مولفه‌های سیستم تامین منابع انسانی در راستای ارتقای سلامت نظام اداری. *مدیریت دولتی*، ۱۱(۲).
- بهبودی، محمدحسین؛ ابزری، مهدی؛ اعتباریان، اکبر (۱۳۹۷). طراحی مدل تحلیل تفسیری-ساختاری علل موثر بر فساد اداری دولت الکترونیک در ایران. *فصلنامه بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۹(۲).
- پورعزت، علی‌اصغر؛ طاهری عطار، غزاله؛ و روزبهنی، خدیجه (۱۳۹۴). روایت حکمرانی تعالیگرا به جای توقف بر فساد. *فصلنامه چشم‌انداز مدیریت دولتی*، شماره ۲۳.
- پاک سرشت، سلیمان و افشار، زین‌العابدین (۱۳۹۶). ارزیابی تئوری برنامه سیاست‌های ضد فساد در ایران بعد از انقلاب. *مطالعات راهبردی جهانی‌شدن*، ۷(۲۵).
- تقی‌نژاد عمران، وحید، بهرامی، جابر و نصیری، هادی (۱۳۹۴). بررسی تاثیر جهانی‌شدن بر کاهش فساد اداری کشورهای عضو منا. *مطالعات راهبردی جهانی‌شدن*، ۶(۱۶).
- توکلی، عبدالله (۱۳۹۰). سنجش فساد اداری: درآمدی بر تبیین الزامات روش‌شناختی طراحی شاخص ملی. *روش‌شناسی علوم انسانی*، ۱۷(۶۹).
- جباری پور، مجتبی، عابدی جعفری، حسن و ابویی اردکانی، محمد (۱۳۹۴). بررسی و ارزیابی خط مشیهای مبارزه با فساد در برنامه‌های چهارگانه توسعه جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه سیاستگذاری عمومی*، ۱(۲).

- جعفری، محمد و گل خندان، ابوالقاسم (۱۳۲۹۴). رابطه فساد و اندازه دولت در کشورهای منتخب اسلامی؛ آزمون علیت گرنجری پانلی مبتنی بر بوت استراپ. *جستارهای اقتصادی ایران*، ۱۲(۲۳).
- حقیقتیان، منصور، کریمی‌زاده، سمیه و جواد نظری (۱۳۹۱). بررسی برخی عوامل اجتماعی موثر بر فساد اداری (مورد مطالعه: سازمان‌های اداری شهر یزد). *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۳(۴).
- خدایانه، مسعود (۱۳۹۴). برآورد شاخص فساد اقتصادی در ایران به روش فازی و بررسی رابطه آن با اقتصاد زیرزمینی با استفاده از آزمون علیت هشیائو. *اقتصاد مقداری*، ۱۲(۳).
- خوئینی، غفور و رحیمی، امین حسین (۱۳۹۵). بررسی عملی وضعیت اجرای قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد ۱۳۹۰. *دانش حسابرسی*، ۱۶(۶۲).
- خردی، بهزاد، محمدزاده اقدم، عبدالله و سادات مومنی ماسوله، فریده (۱۳۹۵). عوامل اجتماعی موثر بر فساد اداری در سازمانهای دولتی شهرستان سنندج. *رفاه اجتماعی*، ۱۶(۶۰).
- خلف خانی، مهدی (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و فساد اداری. *راهبرد*، ۱۸(۵۳).
- رشیدی، احمد و جعفری، علی‌اکبر (۱۳۹۰). فساد سیستماتیک و فراگیر؛ مشکل دوره گذار در روسیه. *مطالعات اوراسیای مرکزی*، ۴(۸).
- خندان، عباس (۱۳۹۵). فساد سیاسی و اداری: تأثیرات متقابل و نقش عوامل اجتماعی. *اقتصاد مقداری*، ۱۳(۴).
- رحمانی، حامد؛ موسی خانی، مرتضی؛ و معمارزاده طهران، غلامرضا (۱۳۹۳). سیستم پیش بینی کننده استنتاج فازی حکمرانی خوب در مبارزه با فساد اداری. *رسالت مدیریت دولتی*، ۵(۱۳-۱۴).
- رضایی دره ده، مریم و نقدی، اسدالله (۱۳۹۸). بررسی علل کنترل فساد در سطح کلان مبتنی بر منطق فازی. *مسائل اجتماعی ایران*، ۱۰(۱).
- رحمانی، تیمور و اصفهانی، پوریا (۱۳۹۵). بررسی عوامل موثر بر شکل گیری فساد با تاکید بر ترکیب فعالیت های اقتصادی، مطالعه کشورهای در حال توسعه. *پژوهشها و سیاستهای اقتصادی*، ۲۴(۷۸).
- رحمانی، حامد، موسی خانی، مرتضی، معمارزاده طهران، غلامرضا، دانش فرد، کرم‌الله و کاظمی، ابوالفضل (۱۳۹۶). ترکیب روش دلفی و آنتروپی شانون برای مقابله با فساد اداری با استفاده از سیستم استنتاج فازی. *مطالعات مدیریت صنعتی*، ۱۵(۴۴).
- رهنورد، فرج‌اله، طاهرپور کلاتری، حبیب‌اله و رشیدی، اعظم (۱۳۸۹). شناسایی عوامل موثر بر فساد مالی در بین کارکنان دستگاه های اجرایی. *پژوهشنامه مدیریت اجرایی*، ۱۰(۱).
- زاهدی، شمس‌السادات، محمدنبی، سینا و شهبازی، مهدی (۱۳۸۸). بررسی عوامل مؤثر بر کاهش فساد اداری (مطالعه موردی در شهرداری تهران). *مدیریت فرهنگ سازمانی*، ۷(۲۰).
- زرنندی، سعید، حمیدی حصار، یاسین و معدنی، جواد (۱۳۹۶). عوامل موثر بر فساد اداری در سازمان‌های دولتی جمهوری اسلامی ایران. *مجلس و راهبرد*، ۲۳(۸۷).

سپهردوست، حمید و برجیسیان، عادل (۱۳۹۵). بررسی اثرات غیرمستقیم فساد بر رشد اقتصادی با تأکید بر شاخص ادراک فساد. *اقتصاد مقداری*، ۱۳(۱).

سپهوند، رضا، عارف‌نژاد، محسن، سپه‌وند، مسعود و فتحی چگنی، فریبرز (۱۳۹۷). اثر سرمایه ساختاری بر کاهش فساد اداری با نقش میانجی انگیزه‌های فردی ارتکاب فساد (مطالعه موردی: سازمان های دولتی استان کرمان). *مدیریت دولتی*، ۱۰(۴).

ساداتی، سید محمد مهدی (۱۳۹۴). معیارهای کارآمدی درون سازمانی نهادهای مبارزه با فساد اقتصادی. *حقوق اداری*، ۳(۹).

سلیمی، غلامرضا و پورعزت، علی اصغر (۱۳۸۹). بررسی تاثیر رابطه ادراک بی عدالتی در سازمان بر گسترش میل به فساد اداری. *اندیشه مدیریت راهبردی*، ۴(۱).

صادقی، حسین، عصار، عباس و شقاقی شهری، وحید (۱۳۸۹). اندازه‌گیری فساد مالی در ایران با استفاده از منطق فازی (رویکرد اقتصادی). *پژوهشنامه اقتصادی*، ۱۰(۴).

طالقانی، غلامرضا، طباطبائی، زهرا و غفاری، علی (۱۳۹۳). بررسی عوامل فردی و سازمانی موثر بر فساد اداری در شعب بانک سپه استان قم. *مدیریت فرهنگ سازمانی*، ۱۲(۲).

عظیمی، حسین، عطا، علی و شائمی برزکی، علی (۱۳۸۹). بررسی عوامل مدیریتی و سازمانی موثر بر فساد اداری - مالی در سازمان های دولتی مراکز استان های اصفهان و زنجان. *اندیشه مدیریت راهبردی*، ۴(۲).

عباس‌زاده واقفی، شیرین‌السادات، دلخواه، جلیل و فروزنده دهکردی، لطفاله (۱۳۹۶). شناسایی علل بومی بروز فساد اداری: مورد مطالعه شهرداری تهران. *دانش حسابرسی*، ۱۷(۶۸).

غمامی، محمدمهدی و قاسمی، محمدرضا (۱۳۹۶). نقاط شروع مبارزه با فساد با تأکید بر رویکرد نشانگانی؛ با بررسی موردی وضعیت نظام حقوقی ایران. *دانش حسابرسی*، ۱۷(۶۹).

فتاحی‌زاده، فتحیه و شیردل، معصومه (۱۳۹۷). معناشناسی توصیفی «فساد» در تفسیر آیات قرآن کریم. *مطالعات تفسیری*، ۹(۳۴).

فرهادی نژاد، محسن و لگزیان، محمد (۱۳۹۰). پیمایشی طولی در زمینه علل فساد اداری و روش‌های کنترل آن (۱۳۷۸-۱۳۸۸). *چشم‌انداز مدیریت دولتی*، شماره ۸.

فاضلی، محمد و جلیلی کناری، محدثه (۱۳۹۱). تبیین سطح فساد: بررسی تطبیقی اثر کیفیت حاکمیت و حکمرانی خوب. *راهبرد اجتماعی فرهنگی*، ۲(۵).

فرجیها، محمد و جوادی، حسین (۱۳۹۳). مطالعه جرم‌شناسی تخلفات و فساد اداری در بین کارکنان سازمان فرهنگی-تفریحی شهرداری اصفهان. *رفاه اجتماعی*، ۱۴(۵۴).

فاضلی، محمد و جلیلی، محدثه (۱۳۹۷). بررسی بین‌کشوری رابطه کیفیت حکومت، میزان فساد و سطح اعتماد نهادی و اجتماعی. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۹(۷۰).

- فضلی، مهدی و خالقی، ابوالفتح (۱۳۹۷). کاستی های تقنینی در کاهش فساد در معاملات دولتی در پرتو رهنمودهای OECD. پژوهش حقوق کیفری، ۶(۲۳).
- کیانی، پاکنوش و پورعزت، علی اصغر (۱۳۹۲). بررسی عوامل موثر بر کاهش فساد مالی در سازمان های دولتی و موسسه های پژوهشی. مطالعات کمی در مدیریت، ۴(۳).
- محمدی، مهدی، رفیعی، حسن، موسوی، میرطاهر و حسین زاده، سمانه (۱۳۹۵). ادراک فساد و احساس عدالت اجتماعی. مسائل اجتماعی ایران، ۷(۱).
- نظری نژاد، محمدرضا و اسفندیاری فر، خشایار (۱۳۹۵). بررسی تطبیقی کنوانسیون بین المللی مبارزه با فساد مالی و قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد. پژوهشنامه حقوق کیفری، ۷(۱).
- نرگسیان، عباس، جمالی، قاسمعلی، هراتی، مسعود و آذری، حسین (۱۳۹۷). بررسی ارتباط فساد و اعتماد در رابطه بین شفافیت و رضایت شهروندان. مدیریت دولتی، ۱۰(۲).
- نیک پور، امین (۱۳۹۵). بررسی تاثیر ابعاد نظارت سازمانی با رویکرد اسلامی بر فساد اداری در سازمان های دولتی ایران از دیدگاه کارکنان. مدیریت در دانشگاه اسلامی، ۵(۱).
- نیک پور، امین (۱۳۹۵). ارائه الگوی نظارت عمومی به منظور پیشگیری از بروز فساد اداری در سازمان های دولتی ایران. مجلس و راهبرد، ۲۳(۸۷).
- نواده توپچی، حسین (۱۳۸۹). چالش های فراروی اجرای کنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با فساد در کشور. راهبرد، ۱۹(۵۷).
- هادوی نیا، علی اصغر و خدیوی رفوگر، سعید (۱۳۹۶). مفهوم سازی و سنجش فساد اقتصادی از دیدگاه اسلام با رویکرد نهادگرایی، اقتصاد اسلامی، ۱۷(۶۶).

- Antonakas, N. P., Konstantopoulos, N., & Seimenis, I. (2014). Human Resource Management's Role in the Public Sector and the Level of Corruption: The Case of Greek Tax Administration. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 148.
- Antonakas, N. P., Seimenis, I., & Konstantopoulos, N. (2014). The Organizational Structure of the Public Service and its Role on the Level of Corruption: the Case of Greek Tax Administration. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 148.
- Armantier, O., & Boly, A. (2011). A Controlled Field Experiment on Corruption. *European Economic Review*, 55(8).
- Athanasouli, D., & Goujard, A. (2015). Corruption and Management Practices: Firm Level Evidence. *Journal of Comparative Economics*, 43(4).
- Apergis, E., & Apergis, N. (2017). US Political Corruption: Identifying the Channels of Bribes for Firms' Financial Policies. *International Review of Financial Analysis*, 54, 87-94.
- Barkemeyer, R., Preuss, L., & Lee, L. (2015, December). Corporate Reporting on Corruption: An International Comparison. *Accounting Forum*, Vol. 39, No. 4.
- Balafoutas, L. (2011). Public Beliefs and Corruption in a Repeated Psychological Game. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 78(1-2).
- Brada, J. C., Drabek, Z., Mendez, J. A., & Perez, M. F. (2019). National Levels of Corruption and Foreign Direct Investment. *Journal of Comparative Economics*, 47(1).

- Chantziaras, A., Dedoulis, E., Grougiou, V., & Leventis, S. (2020). The Impact of Religiosity and Corruption on CSR Reporting: The Case of US Banks. **Journal of Business Research**, 109.
- Cracau, D., & Franz, B. (2013). Bonus Payments as an Anti-corruption Instrument: A Theoretical Approach. **Economics letters**, 120(1).
- Corrado, G., & Rossetti, F. (2018). Public Corruption: A Study Across Regions in Italy. **Journal of Policy Modeling**, 40(6).
- Deng, J. (2018). The National Supervision Commission: A New Anti-corruption Model in China. **International Journal of Law, Crime and Justice**, 52.
- Diaby, A., & Sylwester, K. (2014). Bureaucratic Competition and Public Corruption: Evidence from Transition Countries. **European Journal of Political Economy**, 35.
- Dong, B., & Torgler, B. (2013). Causes of Corruption: Evidence from China. **China Economic Review**, 26.
- Fath, S., & Kay, A. C. (2018). "If Hierarchical, then Corrupt": Exploring People's Tendency to Associate Hierarchy with Corruption in Organizations. **Organizational Behavior and Human Decision Processes**, 149.
- Farooq, A., Shahbaz, M., Aroui, M., & Teulon, F. (2013). Does Corruption Impede Economic Growth in Pakistan?. **Economic Modelling**, 35.
- Fredriksson, A. (2014). Bureaucracy Intermediaries, Corruption and Red Tape. **Journal of Development Economics**, 108.
- Georgescu, M. A. (2014). Unethical Aspects and the Recent Manifestation of Corruption in Romanian Public Administration. **Procedia Economics and Finance**, 15.
- Goel, R. K., & Nelson, M. A. (2010). Causes of Corruption: History, Geography and Government. **Journal of Policy Modeling**, 32(4).
- Hacek, M., Kukovic, S., & Brezovsek, M. (2013). Problems of Corruption and Distrust in Political and Administrative Institutions in Slovenia. **Communist and Post-Communist Studies**, 46(2).
- Jeppesen, K. K. (2019). The Role of Auditing in the Fight Against Corruption. **The British Accounting Review**, 51(5).
- Justesen, M. K., & Bjørnskov, C. (2014). Exploiting the Poor: Bureaucratic Corruption and Poverty in Africa. **World Development**, 58.
- Khan, A., & Krishnan, S. (2019). Conceptualizing the Impact of Corruption in National Institutions and National Stakeholder Service Systems on E-government Maturity. **International Journal of Information Management**, 46.
- Kotera, G., Okada, K., & Samreth, S. (2012). Government Size, Democracy, and Corruption: An Empirical Investigation. **Economic Modelling**, 29(6).
- Kominis, G., & Dudau, A. (2018). Collective Corruption—How to Live with It: Towards a Projection Theory of Post-crisis Corruption Perpetuation. **European Management Journal**, 36(2).
- Krishnamurti, C., Shams, S., & Velayutham, E. (2018). Corporate Social Responsibility and Corruption Risk: A global Perspective. **Journal of Contemporary Accounting & Economics**, 14(1).
- Lee, C. C., Wang, C. W., & Ho, S. J. (2020). Country Governance, Corruption, and the Likelihood of Firms' Innovation. **Economic Modelling**.
- Lewellyn, K. B. (2017). The Role of National Culture and Corruption on Managing Earnings Around the World. **Journal of World Business**, 52(6).
- Lima, M. S. M., & Delen, D. (2020). Predicting and Explaining Corruption Across Countries: A Machine Learning Approach. **Government Information Quarterly**, 37(1).

- Liu, X. (2016). Corruption Culture and Corporate Misconduct. **Journal of Financial Economics**, 122(2).
- Locatelli, G., Mariani, G., Sainati, T., & Greco, M. (2017). Corruption in Public Projects and Megaprojects: There is an Elephant in the Room!. **International Journal of Project Management**, 35(3).
- Mandal, B., & Marjit, S. (2010). Corruption and Wage Inequality?. **International Review of Economics & Finance**, 19(1).
- Nur-tegin, K., & Jakee, K. (2020). Does Corruption Grease or Sand the Wheels of Development? New Results Based on Disaggregated Data. **The Quarterly Review of Economics and Finance**, 75.
- Nekovee, M., & Pinto, J. (2019). Modeling the Impact of Organization Structure and Whistle-blowers on Intra-organizational Corruption Contagion. **Physica A: Statistical Mechanics and its Applications**, 522.
- Olmos, L., Bellido, H., & Román-Aso, J. A. (2020). The Effects of Mega-events on Perceived Corruption. **European Journal of Political Economy**, 61.
- Othman, Z., Shafie, R., Hamid, A., & Zakimi, F. (2014). Corruption—Why do They Do It?. **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 164.
- Owusu, E. K., Chan, A. P., Yang, J., & Pärn, E. (2020). Towards Corruption-free Cities: Measuring the effectiveness of anti-corruption measures in infrastructure project Procurement and Management in Hong Kong. **Cities**, 96.
- Reichborn-Kjennerud, K., González-Díaz, B., Bracci, E., Carrington, T., Hathaway, J., Jeppesen, K. K., & Steccolini, I. (2019). Sais Work Against Corruption in Scandinavian, South-European and African Countries: An institutional Analysis. **The British Accounting Review**, 51(5).
- Rahman, I. K. A., Ab Rahman, N. A., Azhar, Z., Omar, N., & Said, J. (2015). Management Accounting Best Practices Award for Improving Corruption in Public Sector Agencies. **Procedia Economics and Finance**, 31.
- Ramirez, C. D. (2014). Is Corruption in China “Out of Control”? A Comparison with the US in Historical Perspective. **Journal of Comparative Economics**, 42(1).
- Sabani, A., Farah, M. H., & Dewi, D. R. S. (2019). Indonesia in the Spotlight: Combating Corruption through ICT enabled Governance. *Procedia Computer Science*, 161.
- Sihombing, S. O. (2018). Youth perceptions toward corruption and integrity: Indonesian context. **Kasetsart Journal of Social Sciences**, 39(2).
- Sundström, A. (2016). Understanding Illegality and Corruption in Forest Governance. **Journal of environmental management**, 181.
- Swaleheen, M. (2012). Curbing Corruption for Higher Growth: The Importance of Persistence. **Economics Letters**, 116(2).
- Talvitie, A. (2017). Observed Differences in Corruption Between Asia and Africa: the Industrial Organization of Corruption and its Cure. **Transportation research procedia**, 25.
- Timofeyev, Y. (2015). Analysis of predictors of organizational losses due to occupational corruption. **International Business Review**, 24(4).
- Ufere, N., Gaskin, J., Perelli, S., Somers, A., & Boland Jr, R. (2020). Why is Bribery Pervasive Among Firms in Sub-Saharan African Countries? Multi-industry empirical evidence of organizational isomorphism. **Journal of Business Research**, 108.
- Ulman, S. R. (2014). The impact of the National Competitiveness on the Perception of Corruption. **Procedia Economics and Finance**, 15.

- Yahya, K. K., Yean, T. F., Johari, J., & Saad, N. A. (2015). The Perception of Gen Y on Organizational Culture, Religiosity and Corruption in Malaysian Public Prganizations. **Procedia Economics and Finance**, 31.
- Zhu, M., & Li, A. (2019). Political Attitudes of the Chinese Young People: An Empirical Study Based on Anti-Corruption Issue. **Procedia Computer Science**, 162.

